

Transkripsjon av podkast fra Skeivt arkiv:

"Prestens hemmelighet".

Boksamtale 40 år etter aids-epidemien kom til Norge.

I år er det 40 år siden aids-epidemien krevde sitt første dødsoffer blant menn som har sex med menn i Norge.

Høsten 1983 døde en ung mann på Fredrikstad sykehus. Det skulle enda ta over ti år å finne effektive medisiner mot det nye hiv-viruset. Ti år der flere hundre skulle dø, her i landet.

Forfatter av boken "Prestens hemmelighet", Pål Vegard Hagesæther, og veteranaktivist i Bergen, Torstein Dahle, møtte Skeivt arkivs Bjørn André Widvey på [Bergen Offentlige Bibliotek](#) tidligere i høst, til en samtale om epidemien og boken som forteller "de ukjente historiene fra aids-epidemien i Norge".

(Podkasten er automatisk transkribert og etterpå renskrevet, for det meste av ChatGPT.)

(Jingle)

Du du hører på podkasten Skeiv historie fra Skeivt arkiv ved Universitetet i Bergen.

Mitt navn er Bjørn André Widvey.

(Jingle fortsetter)

I år er det 40 år siden aids epidemien krevde sitt første offisielle dødsoffer blant menn som har sex med menn i Norge. Høsten 1983 dør en ung mann på Fredrikstad sykehus. Det skulle ennå ta over ti år å finne effektiv medisiner mot det nye hiv viruset. Ti år der flere hundre skulle dø her i landet.

Jeg møtte forfatter av boken "Prestens hemmelighet", Pål Vegard Hagesæter og veteranaktivist i Bergen, Torstein Dahle på Bergen offentlige bibliotek tidligere i høst til en samtale om epidemien og boken utgitt av Hagesæter med undertittelen "de ukjente historiene fra aids epidemien i Norge".

(applaus, jingle fadet ut)

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Tusen takk.

Først Pål Vegard, hvordan fikk du ideen til å skrive denne boka?

Pål Vegard Hagesæter:

Nei, som journalist så skriver jeg jo en del om skeive temaer. Og i A-magasinet der jeg jobber, så er jeg så heldig at vi kan gå litt i dybden på en del temaer. Og jeg er opptatt av å ta tak i de store temaene som har preget miljøer eller satt dagsorden over lang tid. Og denne aids epidemien er jo et

eksempel på et sånt tema som virkelig har vært et av de store temaene i den skeive historien i Norge.

Så det begynte egentlig med at jeg skrev en artikkel i magasinet om dette, der jeg fortalte historien til tre familier som hadde mistet noen til aids. Og da kjente jeg at her lå flere ting. Her lå det faktisk materialet til en bok. Fordi på den tiden dette skjedde, så var det jo veldig mye taushet om det. Veldig mange døde i det stille. Men nå har det gått 30, 40 år, og for mange så er det lettere å åpne opp om dette nå. Og samtidig lever folk fortsatt, de som husker. Så jeg tenker at dette var et godt tidspunkt for å gi ut en sånn bok.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Du sa jo et intervju med Vårt Land at du ville være med og kanskje reise et minnesmerke over en katastrofe som ikke har noe minnesmerke.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, for en effekt av at det var så mye taushet og skam rundt dette, var jo at det ble lite synlig i offentligheten. Man kan jo tenke på mange andre store katastrofer som har rammet Norge. Mange har sitt eget minnesmerke, et sted folk kan gå til for å minnes. Men for aids epidemien så finnes det ingenting, og det synes jeg er litt påfallende.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Vi skal jo gå inn i noen av disse historiene som er både rørende og spennende på samme tid. Torstein Dahle trenger kanskje ikke nærmere presentasjon for publikum i Bergen. De fleste kjenner deg som en mangeårig politiker fra Rød valgallianse og senere Rødt. Men du sto jo tett på aids epidemien da den sto på her i Bergen. Hva er det første som kommer til deg når du liksom begynner å tenke på disse hendelsene, nå så mange år etterpå?

Torstein Dahle:

Ja, altså det... For første, Pål ba om en samtale med meg, og vi hadde en prat. Og da var jeg dårlig forberedt, for jeg var litt usikker på hva du var på jakt etter. Og da slo det meg at søren så lite du husker.

Jeg må liksom hente det opp igjen. Så det har jeg gjort litt nå. Og da kommer det inn i stort monn, for å si det sånn.

Altså, den enkeltsaken som jeg var absolutt mest engasjert i, det var jo Erik Harris kamp mot aids, og spesielt hans kamp for å stå fram og... ikke ufarliggjøre.... Det er et feil uttrykk for det var jo livsfarlig, bokstavelig talt. Men fjerne fordommer. Han var veldig modig og gjorde en veldig viktig innsats og.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Jeg tror du må minne oss på hvem han var.

Torstein Dahle:

Det må jeg absolutt gjøre. Han var en sentral person i Det norske forbund av 48, Bergen regionen, gjennom en god del år.

Han ble hiv-smittet veldig tidlig. Det ble vel konstatert at han var hiv positiv i februar 1983, og det var veldig tidlig. Og så ble det konstatert aids i 1989.

Skal jeg ta historien nå, eller?

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Vi kan komme tilbake... Vi skal gå litt mer i detalj på det, men jeg har bare lyst til å spørre deg Pål Vegard: Når du skal fortelle historiene, så har du møtt på folk som er i live i dag, som har levd med sykdommen. Du har og møtt slektninger og nære til folk som har mistet... Og mange av dem ønsket jo kanskje ikke at du skulle fortelle historien til de som døde av aids. Hvordan har du håndtert det?

Pål Vegard Hagesæter:

Nei, det var jo mange ulike synspunkter blant de pårørende.

I de aller fleste tilfellene er jo de som jeg forteller om i denne boka, med de pårørende sitt samtykke. Sånn at jeg har valgt vekk en del historier som folk ikke har ønsket å bidra til eller familien har sagt nei. Rett og slett fordi det er vanskelig å skrive om livet til noen hvis ikke du har kildene tilgjengelige.

Og i ett tilfelle så har jeg jo skrevet på tvers av familien sitt ønske.

For det var jo mange av de som ble smittet på den tiden, hadde jo konflikter med familien, hadde et vanskelig forhold til familien. Og den personen som jeg skriver om hadde jo brutt med familien på grunn av sin legning.

Så da mente jeg at det er feil at familien i ettertid skal få bestemme at den personen ikke skal kunne bli husket, hvis de sånn som i dette tilfellet antageligvis hadde ønsket å være med i sånn bok selv, og var åpen om smitten selv.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Som jeg sa innledningsvis, i år er det da 40 år siden den første offisielle diagnosen og dødsfallet fra aids her i Norge. Og det første tilfellet, ikke nødvendigvis som døde, men som fikk diagnosen som jeg refererte til... Det er en av historiene du forteller. Hvem var han og hva var historien hans?

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, det var en ung mann som heter Jens Petter Ådal. Han var en konkurransedanser, vokste opp i Horten. På den tida så var jo København den store homo hovedstaden for folk fra Norge. Som ung voksen flyttet han til København og begynte å jobbe på en et skeivt utested der, og levde et liv med mye festing og mye homoliv. Han hadde også en onkel som bodde der, som tok seg av han.

Og så tidlig på 80 tallet, så ble han syk. Og i slutten av 1982 så var han så dårlig at han dro hjem til Norge, til foreldrene. Og i januar 1983 så havner han på kontoret til Stig Frøland, som er en kjent professor og lege. Og Stig Frøland hadde fulgt med på dette viruset i USA og satt egentlig bare og ventet på det første tilfellet skulle komme i Norge. Så når han hadde gjort en rask undersøkelse av Ådal, så kunne han konstatere at dette var aids, og dermed var den første diagnosen satt i Norge.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Kan du huske, Torstein, første gangen du hørte om hiv/aids? Var det med diagnosen på din kamerat?

Torstein Dahle:

Altså, det at det var et eller annet som folk ble veldig syke av og som rammet homofile miljøer og gjerne i tilknytning til sånn fest og og ja.... fest og halloi, holdt jeg på å si, i USA, det det begynte vel å sige inn sånn i 1982 eller noe i den stilen der.

Som sagt, så ble det et skisma, veldig ulykkelig på sett og vis, i den norske homobevegelsen i 1978/79. Her i Bergen startet vi da Homofil bevegelse i Bergen (HBB), og der var vi... eller jeg vil heller si, noen var veldig våkne. Og jeg også blir engasjert i det. Men først og fremst er det andre jeg vil framheve som var veldig tidlig ute.

Så allerede i 1983, så var det et seminar med et møte med en amerikansk forsker som fortalte om dette, og som var veldig opptatt av.... Han var ikke lege, men han jobbet med medisinsk etikk og han var veldig opptatt av at dette ikke måtte ta knekken på den homofile frigjøringskampen, som var opptatt av den politiske siden av saken.

Og det ble et veldig viktig møte egentlig, som var med på å legge en retning for Homofil Bevegelse i Bergen sin tilnærming til dette her, som jeg mener var, hadde veldig høy kvalitet. Så sånn sett så var det på et tidlig tidspunkt en veldig sånn seriøs tilnærming til det, allerede i 1983.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Det var jo i begynnelsen voldsomme anslag på hvor mange som ville bli smittet og eventuelt ville dø av dette. Det ble jo kalt den nye pesten. Kan du si litt om de skrekkscenariene som ble malt ut?

Pål Vegard Hagesæter:

Jo det ble jo i en første periode så var det jo et slags, en voldsom frykt og et hysteri. En frykter at store deler av befolkningen kunne bli smittet av dette, og det kom en del ekstreme forslag til hva en burde gjøre med de smitte. Det var en som foreslo at alle som er smittet skulle bli tatovert i lysken, sånn at det er seksualpartnere.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Han var jo lege, han som foreslo det, og.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja. Noen andre foreslo, ville å plassere alle smittede på Svalbard. Så det var noen år med en enorm frykt. Og veldig mye innsats fra myndighetene, der dette var voldsomt i fokus. Og så når en da skjønnte at dette i hovedsak rammer folk i enkelte risikogrupper, så forsvant det litt mer fra bevisstheten. Bevilgningene ble trappet ned og så videre.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Men jeg må spørre deg, Torstein. I 1983 gikk jeg i andre klasse på barneskolen, så det var ikke så tett på livet mitt. Men du sto jo opp i dette. Det tok noen år før man på en måte visste om smittemåter, og det var usikkert hva man ble smittet av. Kan man bli smittet av tårer, kan bli smittet av å ta i en hånd? Hvordan håndterte man det i den i begynnelsen, når man skjønnte at dette er en bombe som går av midt i mitt eget miljø? Men ingen vet egentlig hvordan noen slipper unna?

Torstein Dahle:

Det er klart, helt i startfasen var det veldig, veldig stor usikkerhet rundt det også hos oss. Men etter hvert så... Det tok jo for så vidt ikke veldig lang tid før man begynte å få rimelig brukbar klarhet i smitteveier. At dette egentlig var en veldig lite smittsom sykdom som forutsatte utveksling av kroppsvæsker og sånn sett... Altså vanlig sosial omgang innebar ingen smitterisiko. Det å gi hverandre en klem var for eksempel helt ålreit.

Men det er særlig knyttet til til seksuell utfoldelse. Med utveksling av kroppsvæsker og ikke minst sæd.

Men så ble det... Så kom det fram at det ikke bare rammet homofile, men sprøytenarkomane var utsatt, til knytta til... satte sprøyter i blodet.

Og det ble klart at også heteroseksuell adferd, altså samleie kunne bety en smitterisiko.

Så jeg vil si at kunnskapen kom relativt tidlig på bordet på det nivået der, altså sånn cirka 1983 eller noe sånt noe så visste man... 1983, 84 hvert fall, så visste man egentlig veldig mye.

Men det var jo veldig stor angst. Og det var mange som ikke hadde den kunnskapen. Og det var mye hysteri.

Og da er det jo for så vidt to måter å møte det på. Det ene er å være veldig opptatt av smittefaren og smitterisikoen og sånt noe, og altså si at her må man passe seg for her er det fare for å bli mittet.

Den andre tilnærmingen er jo, hvordan kan vi leve som fullverdige mennesker uten å påføre andre smitterisiko og uten å bli smittet selv? Og dermed så ble et begrep som... sikker sex var et veldig viktig begrep, egentlig.

Og så i Homofil Bevegelse i Bergen, så utviklet det seg en forståelse om... la oss gå ut fra i vår kontakt, vår seksuelle kontakt, at alle er smittet. Og så innretter man seg med beskyttelse, kondom for eksempel. Sånn at man ikke blir smittet, selv om man har sex med en som er smittet.

Og det var en helt annen tilnærming. Men dette var en stor diskusjon i homobevegelsen. Og det var da definitivt også en diskusjon i norske medier hvor eksempel VG hadde vel noe svære greier om homo pesten og så videre.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Men det er en annen smittevei her som jo nesten helt glemt i dag, og som man jo hadde i begynnelsen. Det var jo via blodoverføring, og du har jo og gått inn i noen av disse historiene.

Jeg tror du har funnet ut at fra 1980 til 85 så er det 16 personer i Norge som fikk viruset på den måten. Og de ble møtt på en litt annen måte, for de var uskyldig smittet?

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, det var jo et lite skille der altså for mange som ble smittet så var det jo veldig vanskelig å fortelle om smitten fordi det innebærer på en måte at du enten måtte stå frem som homofil eller forteller at du brukte rusmidler eller kanskje avslører detaljer fra seksuallivet ditt som du ikke. Jeg hadde lyst til å dele det var en del av grunnen til at det ble så mye skam rundt sykdommen, men for de som ble smittet da enten fordi de fikk en blodoverføring på et sykehus eller fordi de var blødere, så var situasjonen litt enklere på den måten da, fordi de hadde på en måte ikke noe skyld i det selv, selv om det er feil å bruke det uttrykket, så var det nok en del som oppfatter det sånn.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Og det har du jo i hvertfall en historie i boka di om. Hun er en litt eldre dame. Kan du ikke fortelle om henne? Hun hadde store endringer i livet sitt på grunn av dette.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, Elsa Haugen fra Karmøy kommer fra samme kommune som meg. Hun var en godt voksen dame som skulle gjennomgå en standard hofteoperasjon på Sentralsykehuset i Rogaland. Under operasjonen fikk hun tilført blod. Det var ikke nødvendigvis et stort behov for det, men det var vanlig på den tiden å få litt ekstra blod etter en operasjon. Det viste seg at en blodgiver på sykehuset hadde HIV. Flere år senere leste hun i avisen om en annen som var smittet av blod ved samme sykehus. Hun sa til mannen sin, "Du skal se at det samme har skjedd med meg." Noen dager senere ringte kommuneoverlegen hennes for å informere at hun også var smittet. Hun endte opp som HIV-positiv på et tidspunkt da det ikke var tilgjengelige medisiner. Hun fikk mange problemer, men sto åpent frem med sin diagnose.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Hun kommer fra en kristen bakgrunn og var aktiv i menigheten. Hun skrev om dette og fortalte at da hun ble en del av dette miljøet, møtte hun mange homofile og begynte å revurdere sine tidligere tanker rundt det.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, hun endret synet sitt. Hun var som du sier, en konservativ kristen dame. Men hun utviklet vennskap med mange i det HIV-positive miljøet. Selv om hun måtte le litt da hun ble invitert til å delta på noen arrangementer som Pluss arrangerte, for eksempel guttefest.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Mange barn ble dessverre også rammet. Du har skrevet om noen som ble smittet enten ved blodoverføring eller under fødsel. Du nevnte en liten gutt, Alexander, som ble bare 6 år gammel. En rørende historie. Kan du fortelle litt mer om ham?

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, historien om Alexander starter med foreldrene hans som møttes på en avrusningsleir i Trøndelag. Faren hadde alkoholproblemer, og moren var der for narkotikaavrusning. De ble et par. Han visste at hun var HIV-positiv. Da hun ble gravid, ble de veldig glade for det. Men det var det mye usikkerhet. Ingen visste helt hvordan viruset ble overført eller risikoen for at barnet kunne bli smittet. Legene hadde ulike meninger. Fødselen var komplisert, og Roy |Alexander ble diagnostisert som HIV-positiv da han var ett år. På den tiden var det ingen effektiv behandling, verken for barn eller voksne. Livet hans var kort og fylt med lidelser. Men foreldrene var utrolig glade for ham; han var en solstråle som spredte glede.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Og i ditt arbeid har du avdekket mange som begikk selvmord etter å ha blitt rammet av skjebnen, men også barmhjertighetsdrap.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, grensen mellom de to kan diskuteres. Det ble sagt at i USA tok en person sitt eget liv hver dag for å komme viruset i forkjøp. Jeg har en historie fra Norge om en mann ved navn Tom. Han hadde skaffet seg noen tabletter fra en lege han kjente. Han sa hele tiden at når hans helse blir for dårlig, ville han avslutte selv. Og det gjorde han. Det er juridiske problemstillinger rundt dette. Han måtte

gjøre alt selv for å unngå juridiske konsekvenser for de rundt ham. Søsteren, samboeren som også var smittet, og en prest satt ved hans side da han tok en overdose av tabletter på et tidspunkt da han var fysisk redusert og følte lite glede ved å leve.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Du nevnte Erik Harris tidligere. Men bortsett fra ham, hvor hardt rammet dette miljøet i Bergen? Hvilke konsekvenser hadde det?

Torstein Dahle:

Det hadde store konsekvenser. Men jeg må korrigere meg selv; jeg tror jeg sa at han ble diagnostisert som HIV-positiv i 1983. Det var feil, det var i februar 1985.

Noen ble syke og døde. Jeg vet ikke nøyaktig hvor mange det var i Bergen, kanskje 20-30 personer? Men i et lite miljø rammet det mange. Jeg mistet seks gode venner her i Bergen.

Det spredte også angst og ødela mye av friheten vi hadde bygget opp. Dette førte til angst blant homofile selv, men også blant befolkningen generelt.

Jeg vil likevel si at vi i Bergen opplevde dette i mindre grad enn i Oslo. Du nevner også et utsvevende festmiljø i Oslo, som opptrådte på en måte som vi i dag vil si var temmelig uansvarlig. Det var folk med til dels litt høyere sosial status... De var med på å spre et inntrykk, kan du si, som ikke stemte med hvordan situasjonen faktisk var. Men de ble veldig hardt rammet. Dette førte til økt fokus på seksuell praksis og spørsmål om promiskuitet. Vi opplevde ikke det samme fokuset i Bergen. Jeg vil hevde at vi i Bergen var mindre rammet enn i Oslo. Det er helt åpenbart.

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, det var i stor grad et Oslo- og østlandsfenomen. En stor andel av de smittede i Norge bodde der. Noen flyttet til Oslo fordi det var flere støtte- og hjelpetilbud. Utover Oslo, var det bare Trondheim og Tromsø som hadde egne kommunale AIDS-kontor. Organisasjonen Pluss forsøkte å opprette kontorer i andre byer. I Stavanger fikk de en leilighet med møbler finansiert av Statoil. I Bergen og Kristiansand var det lignende tilbud, men de som skulle drive det, døde, så tilbudene ble nedlagt. Men jeg har lurt på hvorfor Bergen eller Stavanger ikke fikk egne kommunale tilbud som andre byer.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Har du et svar på det?

Torstein Dahle:

Egentlig ikke. Jeg var politisk aktiv og begynte med kommunepolitikk rundt 1987. Men jeg tror kanskje at behovet i Bergen ikke ble oppfattet som så stort.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Vi har snakket mye om de som var ukjente i historien. Men det var også noen kjente personer som var åpne om det. Fortell om Hauge Karlsen. Han var den første i Norge som fikk oppmerksomhet.

Pål Vegard Hagesæter:

Han var en bartender fra Fredrikstad som ble kjent da han fortalte sin arbeidsgiver om diagnosen og mistet jobben. Han saksøkte med Erling Staff som advokat og fikk til slutt jobben tilbake etter flere runder i rettsapparatet, men han døde i 1987. Han var den første som ga AIDS et ansikt i Norge.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Og det var aksjoner rundt ham i Bergen?

Torstein Dahle:

Ja, absolutt. Jeg tror at vi hadde en aktiv holdning til det, og skjønte betydningen av det Henki gjorde. Men jeg tror også Erik Harris' modige opptreden i her i Bergen styrket grunnlaget for å skjønne dette.

Det sies Henki var den første som sto fram i norske medier. Jeg lurer på om det er feil, for jeg tror Erik var ute før ham.

Erik ble hiv-positiv i 1985. Og i 1985 sto han fram i Bergensavisen. Det er mulig Henki slo ham med noen ukerll, men det vet jeg ikke. Det er for så vidt helt uinteressant.

Det var forskjellige holdninger både hos de som ble rammet og i miljøet de gikk. Og det som kjennetegnet Erik Harris var at han "to the very bitter end" var opptatt av å stå fram for å vise hva som var sant og hva som ikke var sant.

Men Henki og Henki-aksjonen var veldig viktig.

Og vi hadde jo god kontakt med hverandre. For eksempel Dag Strand Nilsen som var fagforeningsledere innenfor hotell og restaurant, var også en av støttespillerne. Han var selv hiv-positiv og døde av aids. Han hadde mange kjente i Bergen.

Men Henkis modige opptreden spilte en veldig viktig rolle, altså.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Og så, det er vel riktig å si at Henki på en måte ble et symbol for bevegelsen. Han brukte sin posisjon på en positiv måte og ble på en måte en "posterboy" for dette. Uavhengig av om han ønsket det eller ikke, fikk han hele bevegelsen bak seg som støttet opp. Men du hadde noen innspill om dette?

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, jeg vet om flere som sto frem i ulike sammenhenger før Henki Hauge Karlsen. Allerede i 1983 var det en nordmann, Hjalmar, som ble intervjuet fra sykesengen i Danmark. Han er den første jeg vet om som ble intervjuet med både navn og bilde. Han døde samme år. Så det er mulig at han var den første, men jeg tenker at Henki var den første som virkelig ble nasjonalt kjent.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Du skriver også om en annen person, Ingebjørg Mosesen som delte skjebne med Henki. De kunne egentlig ikke vært mer forskjellige. Men også hun var jo åpen. Fortell om henne.

Pål Vegard Hagesæter:

I de nordlige landsdelene var det et annet smittemønster enn i resten av landet. Der ble flere heterofile kvinner som ble smittet, midt på 80-tallet. Flere av dem hadde barn.

Noen mente det var fordi man hadde en annen seksualmoral der oppe, man var nord for "moralsirkelen". Det ble opprettet et AIDS-kontor i Tromsø i 1987. Ingebjørg Mosesen kom fra Hammerfest, ble smittet av en mann som var en god del eldre. Hun fikk også en sønn da hun var 14 år. Da hun ble smittet var hun allerede alenemor.

Ja, hun kom da i kontakt med dette aids -kontoret i Tromsø, kom inn dørene der fikk hjelp og støtte.

Noen år senere så sto hun fram som den første åpne hivpositive i Nord Norge.

Hun blei veldig kjent i landsdelen. Hun reiste rundt på skoler og forskjellige institusjoner og holdt foredrag og ga intervjuer i avisene. Og bidro mye med informasjon og forebygging i den landsdelen.

Hun ble jo da en del av et ganske eksklusivt selskap på den tida som bestod av Henki Hauge Karlsen, Odd Kåre Rabben, Erik som du nevnte, altså folk som hadde stått fram og delt sin historie med et større publikum.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Rabben han var jo en ung bløder som også fikk veldig mye oppmerksomhet i Norge på midten av 80 tallet og framover stod fram og samlet og en masse penger til forskning.

La oss gå litt inn på bakgrunnen for tittelen på boka di: "Prestens hemmelighet".

Pål Vegard Hagesæter:

Det kommer fra presten Øyvind Pilgård, en ung mann fra Oslo med en hjerteskjærende historie fra barndommen om mobbing. Han søkte seg inn i kristne miljøer. Senere flyttet han til Ådal i Ringerike for å jobbe som prest i 1989. Men han skjulte en hemmelighet. Han levde et dobbel-liv.

Kort tid etter at han tok opp prestegjeringen, besøkte han Amsterdam. Der møtte han en mann i en homo sauna. Noen tid etter dette, mottok Øyvind en telefon fra denne mannen. Han fikk vite at mannen var HIV-positiv og oppfordret Øyvind til å ta en test.

Øyvind fulgte rådet og ble selv diagnostisert med HIV.

Han delte denne hemmeligheten med noen få, inkludert en prestekollega og noen venner, men fortsatte å jobbe som prest i Årdal, holdt gudstjenester hver søndag.

Dessverre forverret helsen hans seg raskt. Han ble oftere sykmeldt, men informerte arbeidsgiveren om at det skyldtes ryggproblemer.

Til slutt ble han så dårlig at han mottok uførepensjon og flyttet hjem til sine foreldre. Øyvind døde i 1996, tragisk nok samme året som effektive medisiner mot HIV ble tilgjengelige. Det var bare noen måneder imellom.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Vi skal snakke om medisiner. Heldigvis handlet ikke dette bare om død og fordervelse. Noen overlevde også.

Vi har jo en stor Livsminnesamling ved Skeivt arkiv, der i alle fall ett intervju handler om dette. Han lå på sykehus, hadde tatt farvel med familien og skulle dø. Men så kom medisinerne. De virket veldig bra.

Stig Frøland, velrenommert lege som jobbet store deler av livet med dette sier at det var uvirkelig å se. Folk sto nærmest opp fra de døde.

Og da sto man plutselig overfor en utfordring: Jeg skal ikke dø, likevel. Jeg skal leve videre.

Hvordan var det?

Pål Vegard Hagesæter:

Nei, det må ha vært utrolig tøft for enkelte.

Noen hadde jo gått i lang tid og forberedt seg på at de skulle dø. De hadde kanskje gjennomført alle de tingene som de visste de ville gjøre før de skulle dø. Noen hadde kanskje brent broer eller brukt opp alle pengene de hadde.

Psykisk, å innstille seg på at du skal leve videre likevel. Og hva slags liv skal du leve videre?

De første medisinene som kom hadde jo veldig sterke bivirkninger, så det var jo med en redusert livskvalitet at du fikk leve videre.

Det har nok vært veldig tøft for mange av de langtidsoverlevende som vi har i dag, den overgangen der.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Hva husker du fra det, Torstein? Først kom jo den ACT-medisinen, men det trenger vi ikke gå inn på, for det var ikke så veldig virksom. Når de første medisinene kom som faktisk gjorde en forskjell... Hvordan ble det tatt imot og hva gjorde det?

Torstein Dahle:

Nei, altså. Det forandret jo bildet veldig.

Og en veldig viktig side av den saken er spørsmålet om man skulle oppfordre folk til å teste seg.

Det var jo noen som mente, hadde ganske sterke oppfatninger om at alle skulle testes for å se om de var hiv positive for å kartlegge omfanget.

Men når man ikke hadde noe medisin, er det å teste folk og si at du er hiv positiv.... Så du ligger an til å bli syk, og så er det ingen medisin. Og så er det heller ikke noe støtteapparat, for det var det stort sett ikke. Det var en veldig dårlig ting, for å si det sånn. Så i HBB, så var vi jo... Det var nok kanskje spissformulert, men vi til dels frarådet folk å teste seg. Gå ut fra at alle er syke. Ikke syke, men alle er smittet, at alle er HIV-positive.

Fordi det var på en måte å kaste folk ut på dypt vann og si at testen... altså ja, hva så?

Så og det bildet blir jo helt snudd, ikke sant? Så det er klart at da ble mye knyttet til de rent medisinske forholdene rundt hiv og aids helt annerledes.

Og det er klart, det var jo helt utvilsomt sånn som du sier at for noen som liksom på en måte hadde kommet veldig langt i prosessen, så var kanskje mottakelsen delt i for seg. Men jeg tror de fleste var tross alt lykkelig over en mulighet til å leve videre.

Og det betydde veldig mye. Samtidig så har vi jo kanskje sett etter hvert som årene har gått, at det også kunne åpne for at man ikke tok hiv og aids alvorlig lenger, og det er ikke bra.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

I 2008 sluttet Folkehelseinstituttet å føre statistikk på aids som dødsårsak. Men vet vi hvor mange som døde av dette i Norge før den tid?

Pål Vegard Hagesæter:

Ja, cirka 630.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Hvor mange er det som lever med smitte i dag? Vet man noe om det?

Pål Vegard Hagesæter:

Jeg vet ikke eksakt, men et ganske stort antall. Kanskje over 1000 som.... Altså det det er vanskelig å komme helt til bunns i disse tallene her. Men selv om hiv ble sett på som en dødsdom, viser jo antallet som døde at flertallet faktisk overlevde, av de som ble smittet før medisinene kom.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Og det er jo et annet interessant element i dette, for i denne Livsminnesamlingen som vi snakket om, så har vi intervjuet mange såkalte langtidsoverlevende. Og de ble jo smittet på samme tid som mange av disse du snakker om, men de ble bare aldri syke. Så det var jo en sånn X-faktor inni dette som også var en del av denne sykdommen, som gjorde at noen bare overlevde.

Og det er det jo mange og som snakker om en skyld? Altså, en sånn blandet opplevelse.

Har du møtt noen av de også?

Pål Vegard Hagesæter:

Nei ikke i arbeid med denne boka altså, men jeg har hørt om at enkelte kan føle på en sånn overlevelses skyld, fordi at de klarte seg, mens mange andre venner døde.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Kjenner du til det, Torstein?

Torstein Dahle:

Egentlig ikke. Har ikke vært borti det.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Jeg har lyst til å spole fram til 2020, da koronaepidemien plutselig kom over oss.

Da var det flere likhetstrekk?

Pål Vegard Hagesæter:

Når det gjelder paralleller mellom koronapandemien og AIDS-epidemien, er det noen likhetstrekk. Under begge pandemiene hadde vi forskere som spredte dommedagsprofetier.

For eksempel, under koronapandemien, var det en dame på Dagsrevyen som refererte til dette som "den nye pesten", noe som skapte stor frykt blant folk.

I begynnelsen av koronapandemien var det mye usikkerhet rundt smittemåter. Det ble snakket om kontaktsmitte, luftsmitte, og dråpesmitte, men mange var usikre på hva som faktisk var farlig.

Etter hvert som mer kunnskap ble tilgjengelig, tilpasset folk seg. Men under AIDS-epidemien, til tross for økt kunnskap om smitteveier, forble frykten høy. Folk tok ikke alltid til seg den nye kunnskapen.

Det ble en voldsom overdreven frykt som har preget samfunnet og de som har levd med viruset veldig lenge. Selv mange år etterpå, kunne man for eksempel oppleve at folk ikke ville gi noen en klem eller arbeidsgivere som nekter folk å håndtere mat eller barn på en skole som blir bedt om å

ikke ha fysisk kontakt med medelevene. Sånne ting som var helt irrasjonelt i forhold til hvordan viruset faktisk smitter. Koronaviruset var også på mange måter annerledes, spesielt fordi det primært rammet unge og friske mennesker.

(sluttjingle)

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv:

Du har hørt podcasten "Skeiv Historie" fra Skeivt arkiv. Mitt navn er Bjørn Andre Widvey, og produsent er Jo Hjelle.